

Ärimudel kui usalduse märguanne

See, kuidas teenust majanduslikult ülal peetakse, määrab ära selle, mida kasutaja selle teenuse jaoks esindab. Käibel olevate mudelite analüüs ja küsimus, mida tasub esitada enne nende kasutuselevõttu.

Mõistmiseks: Ettevõtte, kes ei võta tasu sinult, võtab seda kellelki teiselt — ja see keegi tahab midagi vastu. Vahel oled see midagi sina: sinu andmed, sinu tähelepanu, sinu kontaktid. Vahel mitte. Küsimus enne professionaalse teenuse kasutuselevõttu ei ole selles, kas see on tasuta, vaid selles, kust selle operaator raha saab.

Digitaalmajanduse kaine küsimus

Täiskasvanulik vestlus digiteenustest jõuab varem või hiljem sama küsimuseni: kuidas see ettevõtte raha teenib? Küsimus ei ole solvav. Mis tahes teenust, mis eksisteerib, tuleb kuidagi rahastada; kui pole näha, kuidas, tasub vaadata teist korda. Küsimus ei ole selles, kas teenus teenib raha — see peab seda tegema või see kaob —, vaid selles, kes selle eest maksab ja miks.

On üks intuiitvne tunnetus, mida tavalugeja väljendab sageli lausega „kui toode on tasuta, siis oled sina toode“. See lause on kuulus, tabav ja nagu enamik kuulsaid lauseid, lihtsustus. On tasuta teenuseid, mille mudel ei ole sinu müümine; on tasulisi teenuseid, mille mudel hõlmab ka sinu edasimüümist. Kuid see tunnetus tabab midagi olulist: kui üks osapooltest — kasutaja — ei ole see, kes maksab, tuleb vaadata, kes tegelikult maksab ja mida ta vastu tahab.

Mida tähendab „toode oled sina“

Reklaamimudeli klassikaline valem on järgmine. Ettevõtte pakub tasuta teenust miljonitele kasutajatele. Need kasutajad genereerivad teenust kasutades kahte väärtuslikku asja: tähelepanu — mida müüakse reklaamiandjatele reklaaminäitamiste kujul — ja andmeid — käitumine, eelistused, asukohad, suhted, ajalugu —, mida kasutatakse segmenteerimiseks, kellele millist reklaami ja mis hinnaga näidata. Teenuse klient ei ole ranges majanduslikus mõttes kasutaja, vaid reklaamiandja. Kasutaja on tähelepanu ja andmed, mida reklaamiandjale müüakse.

See ei ole iseenesest ebaseaduslik. Seda tegi kommertsteleviioon juba viiekümnendatest saadik. Erinevus televiiooniga on mastaabis: telekanal teadis umbkaudu, millist ajavahemikku tema vaatavad jälgisid; tänapäevane digiplatvorm teab individuaalse täpsusega, kes mida vaatab, millal, kui kaua, kellega, kust ja millises tõenäolises meeolus. See täpsus muudab vahetuse olemust: tähelepanu müüakse endiselt, kuid müüakse ka identiteeti.

Lühike käibel olevate mudelite kaardistus

Püüdmatata olla ammendav, tasub loetleda mudeleid, millega professionaal oma igapäevatöös kokku puutub.

1. **Fikseeritud perioodiline tellimus.** Maksate iga kuu või aasta ja saate juurdepääsu teenusele; operaatori stiimul on, et teenus oleks rahuldav, vastasel juhul te tellimust ei uuenda. Kuid „rahuldav“ võimaldab kahte tõlgendust: kas see pakub tegelikku väärtust või on sellest raske loobuda. Näiteks Netflix on

teadlikult panustanud seriaalidele, mitte filmidele. Film lõpeb; vaataja saab vabalt võrrelda mis tahes muu platvormiga. Seriaal kõidab episood haaval: stiimul tellimust uuendada on see, et järgmine osa on teisel pool makset. Toote vorm võib suunata pigem säilitamisele kui rahulolule, ilma et tellimusmudel ise muutuks.

2. **Kasutuspõhine või tehingupõhine tasu.** Maksad vastavalt tarbimisele; stiimul on, et iga kasutusviis oleks piisavalt väärtuslik, et sa tagasi tuleksid.
3. **Freemium-mudel.** Tasuta tase meelitab kasutajaid, tasuline tase monetiseerib mürdosa neist; läbipaistev, kui mõlemal tasemel on selged funktsioonid, ebamäärane, kui tasuta tase on kujundatud piisavalt ebamugavaks, et ajendada maksmist.
4. **Reklaamimudel.** Kasutajale tasuta, rahastatakse reklaamiandjate poolt; segatud stiimulid.
5. **Andmete monetiseerimise mudel.** Operaator müüb andmesegmente agregeeritud või mitte nii agregeeritud käitumise kohta kolmandatele osapooltele; sagedane läbipaistmatus.
6. **Avalik rahastamine.** Tehnoloogiatööstuses haruldane, Euroopa ringhäälingus tavaline; omapärased stiimulid sõltuvalt operaatori institutsionaalsest režiimist.

Need mudelid ei ole üksteist välistavad. Enamik suuri pakkujaid kombineerib kahte või kolme. Microsoft 365 on tellimus ja sõltuvalt moodulist kasutab see andmeid ka reklaami isikupärastamiseks muudes keskkondades. Google Workspace on ettevõtjale tellimus ning tähelepanu ja andmete ekspluateerimine tema paralleelsete tasuta teenuste jaoks. Loeb mitte esilehel deklareeritud mudel, vaid tegelik kombinatsioon praktikas.

Stiimulite kooskõla

Põhjusel, miks mudel on oluline, on tehniline nimi: stiimulite kooskõla. Operaatori stiimul määrab ära, kuhu toote disain suunatakse.

1. **Tellimustasu võttev operaator.** Tal on stiimul, et klient oleks rahul — kui mitte, siis ta tühistab tellimuse; disain kaldub optimeeruma tajutava tegeliku kasulikkuse suunas.
2. **Tähelepanu monetiseeriv operaator.** Tal on stiimul, et klient püsiks ühenduses võimalikult kaua; disain kaldub optimeeruma tähelepanu püüdmise suunas, mis ei ole sama mis rahulolu ja on vahel selle vastand.
3. **Andmeid monetiseeriv operaator.** Tal on stiimul koguda võimalikult palju andmeid; disain kaldub maksimeerima andmete kogumist, küsides laialdasi õigusi ja säilitades teavet, mida teenuse rangeks toimimiseks vaja ei läheks.

Üheski neist kolmest ei pea olema kurjatahtlikkust. On stiimulid. Stiimulid toodavad sadade disainotsuste kaudu üksteisest süstemaatiliselt erinevaid tooteid, isegi kui nende deklareeritud eesmärgid on identsed.

Küsimus, kui andmed kuuluvad kolmandale osapoolle

Professionaali jaoks lisandub mudeli küsimusele täiendav kiht. Advokaat, arst, psühholoog, maksunõustaja, allikatega tegelev ajakirjanik ei töötle ainult oma andmeid; nad töötlevad kolmandate osapoolte andmeid, kes neid neile usaldasid. Kui professionaalne teenus otsustab võtta kasutusele digitaalse tööriista, mille rahastamine hõlmab andmete ekspluateerimist, ei otsusta ta oma andmete üle: ta otsustab andmete üle, mille keegi teine talle konkreetseks eesmärgiks usaldas. See konkreetne eesmärk — sinu asja ajamine, sinu haiguse ravimine, sinu maksudeklaratsiooni ettevalmistamine — sisaldab harva punkti „ja tööriistapakkuja tegevuse rahastamine“.

Isikuandmete kaitse üldmäärus (IKÜM) kajastab seda nõuet oma artiklis 6: igasugune isikuandmete töötlemine nõuab selget õiguslikku alust ja valitud alus seob töötlemise deklareeritud eesmärgiga. Kliendi andmete töötlemine muul alusel kui see, mis katab usaldatud eesmärki, isegi kui see toimub vahendava tehnoloogiapakkuja kaudu, tekitab vastavusprobleemi, mida andmekaitseasutus võib uurida. Tasuta teenuse hinda maksab sel juhul professionaali klient ise, ilma seda teadmata.

Juhtumid lähiminevikus

Tööstus on viimastel aastatel pakkunud eriti ilmekaid näiteid stiimulite muutusest rahastamismudeli vahetumisel. Reddit, viisteist aastat tegutsenud kogukonnaplatvorm, mida rahastati kerge reklaami ja annetustega, otsustas 2023. aastal sulgeda vaba juurdepääsu oma programmeerimisliidesele pärast börsile mineku teatavaks tegemist. Kolmandate osapoolte rakendused, mida kogukond teenusele juurdepääsuks kasutas, kadusid selle aasta juulis. 2024. aasta märtsis lõpule viidud börsile minek nõudis ärimudelit, mis oleks aktsionäride ees kaitstav; kaitstav mudel hõlmas kogukonna poolt viieteistkümne aasta jooksul loodud andmete agressiivset monetiseerimist. Kogukond oli loonud finantsvara, millest ta sai teada alles siis, kui ettevõtte otsustas selle eest tasu küsima hakata.

Juhtum on illustratiivne mitte sellepärast, et Reddit oleks teinud midagi ilmingimata valesti, vaid sellepärast, et see paljastab mustrid selgelt. Teenus püsib aastaid teatud mudelil ja kommuniqueerib oma kasutajatele teatud kaudset „kokkulepet“. Kui finantsnõuded muutuvad — riskikapitali ammendumine, börsile mineku nõuded, teise ettevõtte poolt omandamine —, kirjutatakse kaudne kokkulepe ümber ilma kasutajatega läbi rääkimata. Küsimus „kuidas see ettevõtte täna raha teenib?“ täieneb siis küsimusega „kuidas ta peab seda teenima kolme aasta pärast ja mida see kohustab teda minu andmetega tegema?“.

Institutsionaalne erand

On teenuseid, mille rahastamine ei toetu tavalisele ärimudelile. Avalik-õiguslik raadio ja televisioon paljudes Euroopa riikides — BBC, RTVE, RAI, ZDF — saavad rahastust abonenttasust või riigieelarvest, mis lahutab nad reklaamistiimulist. Nende probleemid on teistsugused: poliitiline sõltuvus, valitsuse surve. Kuid stiimuli olemus on erinev. Digitaalsel tasandil tegutsevad mittetulunduslikud sihtasutused (Mozilla aastaid, Wikipedia, Signal Foundation) analoogse mudeli alusel: annetused, toetused, kasutaja mitteäriline ekspluateerimine. Nende mudelite jätkusuutlikkus on hapram; stiimulite kooskõla aga selgem.

Sõnastus, mida ei tohiks tähelepanuta jätta: tellimusmudeliga eraettevõtte on stiimulite kooskõla mõttes sarnasem institutsionaalsele mudelile kui reklaamimudelile, kuigi see on eraettevõtte. Ta võtab kasutajalt tasu, et kasutajat teenida. Kui see side püsib puhtana — kasutaja raha ja ainult kasutaja raha —, langevad stiimulid mõistlikult kokku kasutaja huvidega.

Professionaalsele lugejale

Viis küsimust, mida tasub esitada enne digitaalse teenuse kasutuselevõttu professionaalsete andmete jaoks, eriti kui need andmed ei kuulu professionaale, vaid tema klientidele, patsientidele või esindatavatele:

1. Millisest allikast täpsemalt tuleb operaatori tulu? Üks allikas, kaks või segu?
2. Kui tulu hõlmab reklaami või andmete monetiseerimist, siis milliseid andmeid monetiseeritakse, millisel õiguslikul alusel ja kas deklareeritud eesmärk katab kolmandate osapoolte andmeid, mida professionaal teenusesse sisestab?
3. Milline on operaatori finantsolukord kolme kuni viie aasta perspektiivis? Kas see on riskikapitali faasis, kasumlikkuse faasis, läheneb börsile minekule või on omandamisprotsessis?
4. Kui operaatori finantsnõuded muutuksid, millised osad kokkuleppes kasutajaga satuksid ohtu? Mis saaks juba esitatud andmetest?
5. Kas on olemas paremini kooskõlastatud mudeliga alternatiive — puhas tellimus, vaba tarkvara, isemajutus, Euroopa alternatiiv —, mille tegelik kulu võrreldes hinnatud riskiga õigustaks muudatust?

Küsimus ei ole ideoloogiline, vaid operatiivne. Professionaal, kes usaldab kolmandate osapoolte andmed teenusele, mille majandus püsib nende andmete ekspluateerimisel, teeb otsuse, mida on eetiliselt raske kliendile selgitada. See, et otsus on tavaline, ei muuda seda õigeaks. See, et tööriist on populaarne, ei lahenda küsimust õigusliku aluse kohta.

„Kui sa ei mõista äri, siis ole umbusklik“ on populaarne lause, mis on internetis ringelnud juba kümme aastat. Nagu enamiku populaarsete lausetega, on selles oma osa tõtt ja oma osa lihtsustamist. Sama idee analüütiline versioon on järgmine: mis tahes teenuse ärimudel määrab üsna usaldusväärset ja aja jooksul ära selle, mida see teenus talle usaldatud andmetega teeb. See ei ole alati halb. See ei ole alati halvem. Kuid see on sõltuvalt mudelist erinev. Ja professionaal, kes valib tööriistu andmete jaoks, mis ei kuulu talle, peab seda „erinevust“ enne valiku tegemist mõistma.

Allikad ja täiendav lugemine

- Määrus (EL) 2016/679, artikkel 6 — isikuandmete töötlemise õiguslikud alused. Deklareeritud eesmärk seob töötlemise ja piirab selle edasist kasutamist.
- Määrus (EL) 2016/679, artikkel 28 — volitatud töötleja. Režiim, mida kohaldatakse tehnoloogiapakujatele, kes töötlevad andmeid vastutava töötleja (professionaali) nimel.
- Zuboff, S. — *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power* (PublicAffairs, 2019). Käitumise püüdmisel ja ekspluateerimisel põhineva ärimudeli süstemaatiline analüüs.
- Reddit, Inc. — SEC-ile 22. veebruaril 2024 esitatud vorm S-1, mis registreerib 2024. märtsi börsile mineku. Avalik dokumentatsioon mudeli muutmise kohta.
- Määrus (EL) 2022/1925, mis käsitleb digiturge (DMA) — läbipaistvuskohustused määratud digitaalsetele väravavahetidele, kohaldatav alates maist 2023.

[← ElmineOtsast lõpuni krüpteerimine, päriselt seletatud](#)[Järgmine](#) → [Need 24 sõna: mis on krüptograafiline identiteet](#)

Viimased lugemised

- [Analüüs · 18. mai 2026 Tõeline vs näiline privaatsus: küsimused, mida tasub endalt küsida](#)
- [Analüüs · 18. mai 2026 Self-hosting kui professionaalne praktika](#)
- [Kontseptsioon · 18. mai 2026 Need 24 sõna: mis on krüptograafiline identiteet](#)

Võtke see artikkel endaga kaasa kuhu iganes vaja.

[↓ Markdown](#) [↓ Lihttekst](#) [↓ PDF](#)

Fail laaditakse alla teie seadmesse. Sealt saate selle salvestada, importida Solo2-sse või jagada kus iganes soovite. Cuadernos ei otsusta sihtkohta teie eest.

Lakipitsat · SHA-256 028006ce4f558dc632be3b7a52ee235ef30908009ab8a1f8c561abc64342aa1a

Cuadernos Lacre · Ettevõtte [Menzuri Gestión S.L.](#) väljaanne · kirjutanud R.Eugenio · toimetanud [Solo2](#) meeskond.

See veebileht ei kasuta küpsiseid ega laadi kolmandate osapoolte ressursse. See kasutab anonüümset külastuste loendurit (Umami, meie Euroopa serveris) ja minimaalset vajalikku JavaScripti päise kahe juhtnupu jaoks: hele või tume teema ning keelevalik. Ei mingeid jälitajaid, ei mingit profiilianalüüsi, ei mingit andmete jagamist. Kui soovid meid jälgida: [RSS](#).